

Waarom België anders is

DEEL 3: TAALSTRIJD

DOOR ELMER KLAASEN

IN MIJN VORIGE TWEE ARTIKELLEN HEB IK DE GESCHIEDENIS VAN VLAANDEREN EN BELGIE ALS STAAT BESCHREVEN. IN BEIDE GEVALLEN BEN IK IN DE FRANSE TIJD OPGEHOUDEN. DAT IS NAMELIJK DE TIJD DAT DE BASIS WORDT GELEGD VOOR DE TAALSTRIJD TUSSEN DE NEDERLANDSTALIGE EN FRANSTALIGE BELGEN, DIE DE EERSTE HELFT VAN DEZE EEUW UITBRAK EN NOG STEEDS VOORTWOERT. DIT IS HET DERDE ARTIKEL IN EEN REEK VAN OVER BRUSSEL, HET VERSCHIJNSEL BELGIE EN DE TAALSTRIJD.

HET ONTSTAAN VAN DE TAALGRENSEN: DE ROMEINSE TIJD

Voordat Julius Ceasar Gallie veroverde woonde daar een volk dat enige eeuwen tevoren Rome nog vanuit het noorden had bedreigd. Dit volk, de Kelten, beter bekend als de Galliërs, was echter al over zijn bloeitijd heen. Niet alleen werden zij vanuit het zuiden bedreigd door de landhonger van Romeinse veldheren als Julius Ceasar, ook vanuit het noorden werden ze bedreigd. Germaanse stammen staken de Rijn over om zich daar te vestigen.

Deze verdrijving van Galliërs door Germanen komt tot staan als Gallie en Belgica door Julius Ceasar veroverd zijn. De Galliërs "Romaniseren". Zij raken hun eigen taal kwijt, en gaan een latijns dialect spreken. Ook als de Romeinen zich hebben teruggetrokken blijven zij dat doen. Nieuwe golven Germanen storten zich echter over hen uit. De taalgrens, de grens van het germaanse en latijnse taalgebied, schuift in deze tijd iets naar het zuiden op.

BRUSSEL: EEN "VLAAMSE" STAD

Brussel, de aloude hoofdstad van het gewest Brabant, heeft altijd ten noorden van de taalgrens gelegen. Pas in de Bourgondische tijd vestigen zich de eerste franstaligen in Brussel: het hof van de hertogen. De hertogen, zelf van Franse afkomst, en hun vertrouwelingen hadden Frans als voertaal. Buiten de hoge adel echter was een diets dialect de voertaal.

Langzaam breidt het Frans zich naar de lagere standen uit. Nouveau Riches (het woord zegt het al; nieuwe rijken die bij de franstalige elite, de "bon ton" willen horen), hogere beambten (vooral juristen) en leden van de hofhouding gaan zich meer en meer van het Frans bedienen. De bulk der Brusselaren blijft echter Nederlands spreken.

De grote doorbraak van het Frans komt pas in de Franse Tijd. Nadat de Franse revolutionaire troepen de Zuidelijke Nederlanden hebben veroverd, en deze gebieden bij de Franse Republiek zijn ingelijfd, slaat de verfransing toe. Een belangrijke oorzaak daarvoor is het feit dat deze inlijving samenvalt met een emancipatiegolf. Een groot aantal leden van de middenklasse wordt bij het landsbestuur betrokken, en dat is franstalig. Ambitieuze middenklassers die carrière willen maken (je ziet het, de terminologie dateert ook uit deze tijd: ambitieus en carrière maken) gaan zich van het Frans bedienen omdat dat de voertaal van de overheid is. De adel bedienende zich overigens al langer van het Frans, Frankrijk was immers in de tijd van Lodewijk XIV een belangrijk cultureel centrum geworden, de trendsetters van Europa.

VERFRANSING

Niet alleen ging deze verfransing vanzelf, zij werd ook opgelegd door de Franse centrale overheid. Nederlands werd verboden. Er mochten geen boeken meer in het Nederlands verschijnen, er mochten geen theatervoorstellingen meer in het Nederlands worden uitgevoerd, er mochten geen Nederlandstalige kranten meer worden uitgebracht, er mocht niet meer in het Nederlands worden lesgegeven. En dat twintig jaar lang. Het is niet moeilijk te begrijpen dat in 1814 de gehele middenklasse, iedereen die enige interesse in cultuur had, iedereen die wat met de overheid te maken had, iedereen die op de lagere school had gezeten, kortom veel te veel mensen, franstalig waren geworden.

De overgrote meerderheid van de bewoners van het Nederlands taalgebied, de vele boeren, spraken echter nog steeds een Vlaams dialect. Dat verschilde echter drastisch van dorp tot dorp.

De Franse tijd was -voor het Nederlands in wat nu België is- fataal geweest, als ze niet was gevolgd door de hereniging van de lage landen in het Koninkrijk der Nederlanden. Dit wordt door de koning, Willem I van Oranje Nassau, als een eenheidsstaat gezien. Nederlands wordt de taal van de overheid, behalve in het Franse taalgebied. De verfransing van de middenklasse aan het Vlaamse taalgebied is daar niet zo gelukkig mee; hun carrierekansen dalen aanzienlijk. Voor de middenklasse uit het Franse taalgebied is het echter nog erger, omdat het goed beheersen van de Nederlandse taal een vereiste voor alle overheidsfuncties wordt, komen zij niet meer aan de bak. Dit is een van de oorzaken van de opstand in Brussel die tot de afscheiding van België leidt.

HET BEGIN VAN DE VLAAMSE BEWEGING

Na de opstand slaat de verfransing opnieuw hard toe. De franstalige Belgische middenklasse beschouwt België als een franstalige eenheidsstaat. Midden negentiende eeuw worden de Vlamingen zich echter bewust van hun eigen taal en beginnen zij zich te verzetten tegen het overwicht van het Frans. Zij eisen Nederlandstalige processtukken, Nederlandstalig onderwijs, kortom gelijkgeschiktheid van het Nederlands aan het Frans. Een grote rol in dit bewustwordingsproces speelt -de onlangs op TV uitgezonden- TV-bewerking van de LEEUW VAN VLAANDEREN, geschreven door een van de grondleggers van de Vlaamse beweging, Hendrik Conscience. Om zich te onderscheiden van de franstaligen grijpen de voorvechters van de Vlaamse zaak, de flaminganten, naar het roemruchte verleden van het graafschap Vlaanderen. De strijdkreet die Hendrik Conscience de Vlamingen in de opstand van Vlaanderen tegen de Franse koning meegeeft (wat wals is vals, slaat dood!) wordt een begrip in de strijd die de Vlamingen moeten voeren voor die gelijkberechtiging.

De strijd is er een van lange duur. Pas in de Eerste Wereldoorlog krijgen de Vlamingen hun eerste Nederlandse universiteit. De universiteit van de oervlaamse stad Gent, en dat alleen nog maar dankzij (sic!) de Duitse bezetters. Aangezien de leiders van de Vlaamse beweging al decennia lang tegenstanders waren van de Belgische regering, werkte een zeer groot aantal van hen samen met de Duitse bezetters. Na de oorlog werden zij als collaborateurs beschouwd en kregen zij forse gevangenisstraffen. Gent bleef echter een Nederlandstalige Universiteit.

DE VLAAMSE BEWEGING EN DE BEIDE WERELDOORLOGEN

De Eerste Wereldoorlog was ook om een andere reden van groot belang voor de Vlaamse zaak. Heel België was door de Duitsers bezet, op een klein stukje in het uiterste westen na. In de loopgraven bij de rivier de IJzer hield het Belgische leger nog stand. Het grootste gedeelte van de manschappen was Vlaams. De officieren waren echter zonder uitzondering waals (franstalig dus). Orders werden in het Frans gegeven, met de toevoeging "et pour les flamands la meme chose". De meeste Vlaamse soldaten spraken geen woord Frans. Na de terugkeer van deze frontsoldaten kreeg de Vlaamse beweging een nieuwe impuls. De IJzerbedevaart naar het gedenkkruis van de slag bij de IJzer werd een manifestatie van Vlaamse gevoelens van saamhorigheid en pacifisme. In de Tweede Wereldoorlog beseffen een aantal voorlieden van de Vlaamse Beweging niet dat dit een andere oorlog is dan de Eerste, net als toen werkten zij samen met de Duitse bezetters. Niet

alleen organisatorisch, maar ook waar het de nazi-ideologie betreft. Ze worden daarvoor na de oorlog ter dood veroordeeld. De Vlaamse Beweging is hierdoor echter dusdanig in discrediet gebracht, dat het tot de jaren zestig duurt voordat zij zich geheel heeft hersteld.

DE JAREN ZESTIG: GELIJKE RECHTEN VOOR HET NEDERLANDS

Pas dan boekt zij weer grote successen. Tot deze tijd is de Universiteit van Leuven, dat midden in het Nederlands taalgebied ligt, franstalig. Onder druk van de Vlaamse publieke opinie, demonstraties, studentenopstanden enz. is de regering gedwongen deze universiteit tot een nederlandsstalige te maken. In ruil krijgen de Walen een gloednieuwe universiteit die "Louvain la neuve" wordt gedoopt.

Een belangrijke rol bij deze uiteindelijke gelijkstelling van het nederlands aan het frans (formeel zijn er na de jaren zestig geen verschillen meer) is het feit dat het economisch zwaartepunt van België zich na de oorlog is gaan verplaatsen van Luik (de staal-industrie) naar Antwerpen. Het gezegde "wiens brood men eet, wiens taal men spreekt" is hier zeker van toepassing. Toch blijft de uitgebreide regeringssteun aan de Luikse staalindustrie, en de voor de jaren zestig scheefgegroeide verhoudingen in infrastructuur (het spoorwegnet in het Waals gedeelte is uitgebreider dan dat in Vlaanderen) en dergelijke, een doorn in het oog van de Vlamingen. De Vlaamse Volksunie, de partij die opkomt voor de belangen van Vlaanderen en verder op de meeste gebieden een soortgelijk beleid voorstaat als D66 (milieu, democratisering, internationaal), haalt dan ook voortdurend in Vlaanderen een aandeel in de stemmen van tussen de tien en de vijftien procent.

Gedwongen door de te grote verschillen in de belangen van Vlaanderen en Walonie zijn er deelregeringen tot stand gekomen.

DE OVERBLIJVENDE PROBLEMEN

Met de totstandkoming van de Vlaamse en Waalse regeringen zijn de scherpe kantjes van de taalstrijd af. Er blijven echter nog twee hete hangijzers over. Dat zijn Brussel, en de zogenaamde faciliteiten gemeenten, en de Voerstreek.

Om met het laatste probleem te beginnen. Van oorsprong is de Voerstreek een nederlandsstalige enclave in het Franse taalgebied. Deze streek met haar schitterende natuur werde echter door de Luikse middenklasse ontdekt, en velen van hen zijn zich er gaan vestigen. Nu is de meerderheid van de bewoners van de Voerstreek franstalig. De Vlamingen beschouwen deze streek echter als Vlaams en staan daar formeel mee in hun recht. Als gevolg van de onenigheid zijn er echter geen straatnaambordjes meer in de hele voorstreek, eigenlijk zouden die nederlandsstalig moeten zijn, maar dat kan niet omdat de franstalige bevolking daar niet mee akkoord gaat. Franstalig kan niet omdat het geen franstalig gebied is.

Dan het andere probleem; de faciliteiten gemeenten. In de Brusselse regio (Brussel zelf is eigenlijk alleen de binnenstad, daaromheen ligt een groot aantal zelfstandige gemeente die vastgegroeid zijn aan Brussel), of beter het gewest Brussel, liggen tussen Brussel zelf en de taalgrens een aantal zogenaamde faciliteiten gemeenten. Deze danken hun naam aan het gegeven dat er in deze (toentertijd) nederlandsstalige gemeenten faciliteiten worden geboden aan de franstalige minderheid. Gevolg daarvan is geweest dat deze gemeenten volledig zijn verfranst. De vroegere nederlandsstalige meerderheid is nu een minderheid, en op het stadhuis mag je blij zijn als er een ambtenaar is die je in het nederlands te woord kan staan. Het valt te begrijpen dat de Vlamingen met dit voorbeeld voor ogen niet bereid zijn nu nog nederlandsstalige gemeenten de status van faciliteiten gemeente te geven.

DE TOEKOMST VAN BELGIË

Velen hebben zich afgevraagd of België nog toekomst heeft. Laat één ding duidelijk zijn geworden, als eenheidsstaat in ieder geval niet. De decennia lang onderdrukte Vlamingen voelen er weinig voor tot in de eeuwigheid geld in de failliete Waalse industrie te blijven pompen. De Walen willen de Vlamingen duur gaan laten betalen voor het grondwater uit de Ardennen, dat de Vlamingen dagelijks in grote hoeveelheden gebruiken. De Vla-

mingen boren liever zelf water aan, tegen veel hoger kosten, dan dat ze dat doen. De enige echte oplossing voor België is een vergaande zelfstandigheid, ook economisch, voor de verschillende gewesten. Intensieve samenwerking door de gewesten met de buurlanden waar dezelfde taal wordt gesproken is daarbij onmisbaar. Wat dit betreft is de Nederlandse Taalunie een goed voorbeeld, maar ze zou nog moeten worden uitgebreid. Ik verwijs hierbij bijvoorbeeld naar motie zes van Radio- en TVbeleid die op de tweede ALV van de JD werd aangenomen. Deze ging over een meer intensieve samenwerking tussen de Vlaamse en de Nederlandse TV. Maar zo zijn er meer zaken. Alles dat met de nederlandstalige cultuur te maken heeft zou gemeenschappelijk gedaan moeten worden. Uit overwegingen van efficiëntie. Ter verbreding van het draagvlak. Jammer genoeg weten de meeste Nederlanders vrijwel niets van België af, bij de Vlamingen ligt dat wel even anders. Zij hebben een open oog voor alles wat er bij ons gebeurt.

E.K.